

## Vakaa huumeetilanne



TUUKKA TAMMI

Suomen huumausainetilanteen kehitystä on tavattu kuvata kahden aallon metaforalla: ensimmäinen huumeaalto pyyhkäisi rannoillemme 1960-luvun ja toinen 1990-luvun lopulla. Ensimmäinen aalto toi huumeet nuorisokulttuuriin ja toinen, lama-ajan jälkimaininki, nosti huumeiden käytön ”eurooppalaiselle tasolle” ja loi samalla kaupunki-Suomeen uudenlaisen huono-osaisten piikkikäyttäjien alakulttuurin. Toisen aallon myötä ammattimainen huumausainerikollisuus sai pysyvän jalansijan Suomessa.

Tässä YP:ssä raportoidun tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että huumeiden ongelmakäyttäjien määrä on 2010-luvulle tultaessa jonkin verran kasvanut. Erityisesti opioidien ongelmakäyttäjien määrä lienee lisääntynyt. Perinteisesti Suomi on ollut ”amfetamiinimaa” kuten Ruotsi. Nyt esitetyn arvion mukaan vuonna 2012 Suomessa oli yhteensä noin 18 000–30 000 amfetamiinien tai opioidien ongelmakäyttäjää. Tämä tarkoittaa 0,55–0,90 prosenttia 15–64-vuotiaista suomalaisista.

Uudesta huumeaallostaa ei kuitenkaan voi puhua: vaikka uudessa tutkimuksessa nähdään pieniä muutoksia huumeiden ongelmakäyttäjien määrässä ja käytetyissä aineissa, yleiskuva huumausainetilanteesta on jokseenkin entisenlainen. Käytetyimmät laittomat päihteet ovat olleet paljolti samoja ensimmäisestä huumeaallostaa lähtien: amfetamiineja, opioideja ja tietysti kannabista, joka on ylivoimaisesti eniten käytetty huumausaine.

Vaikka huumeetilanne on säilynyt 2000-luvulla vakaana, on siinä myös uusia ilmiötä. Yksi uusi ilmiö ovat niin kutsutut muuntohuumeet, joilla tarkoitetaan laissa huumausaineiksi määriteltyjen päihteiden kaltaisia ja niiden tavoin käytettäviä aineita. Muuntohuumeita on kutsuttu myös design-huumeiksi, uusiksi psykoaktiivisiksi aineiksi tai tutkimuskemikaaleiksi. Osa muuntohuumeista on lääkekäytöstä poistettuja aineita, osa taas uuden tuotekehittelyn tulosta. Sääntelyn näkökulmasta tämä aineryhmä on hyvin hankala, sillä niitä tulee markkinoille nopealla tahdilla lisää eikä niiden vaikutuksia ennestään tunneta. Niiden kontrollissa sovelletaan huumausainelakia, lääkelakia, kuluttajansuojalakia tai kokonaan uutta, muuntohuumeita varten kehitettyä lainsäädäntöä – usein on myös niin, ettei kontrollin tarpeesta olla varmoja. Heini Kainulainen, Katja Pihlainen ja Eliina Kotovirta kirjoittivat muuntohuumeiden kontrollista seikkaperäisesti YP:n numerossa 4/2014.

Toinen 2000-luvulla Suomessakin yleistynyt uusi ilmiö on kannabiksen kotikasvatus. Pekka Hakkaraisen, Jussi Perälän ja Leena Metson pari vuotta sitten YP:ssä raportoiman väestökyselyn tulosten mukaan jopa 40 000–60 000 suomalaista olisi ainakin joskus kokeillut kannabiksen kasvattamista ja aktiivikasvattajakin on tuhansia. Kotikasvatus on jo niin laajaa, että sillä lienee vaikutusta myös ammattimaiseen huumerikollisuuteen ja laittomien markkinoiden rakenteeseen Suomessa. Kotikasvatuksen yleistymisen myötä kannabiksen on arveltu tavallistuneen nuorten ja nuorten aikuisten parissa.

Myös huumeepoliittinen tilanne on ollut vakaa 2000-luvun Suomessa. Eri hallinnonalat – pääosassa sosiaali- ja terveys- sekä lainvalvontaviranomaiset – luovat ja toteuttavat huumausainepoliittisia ohjelmiaan sulassa sovussa ja kauniissa konsensuksessa. Kaukana historiassa ovat 1990-luvun lopun kuumat väännöt siitä, kuka huumeepoliitiikan kaapinpaikan tässä maassa päättää. Satunnaiset sysäykset debatteihin ovat viime vuosina tulleet pikemmin ulkomailta kuin kotimaisesta tilanteesta. Viime talvena käytiin Suomessakin poikkeuksellisen vilkas keskustelu kannabiksen käytön rangaistavuudesta, kun Yhdysvaltain presidentti Barack Obama oli todennut *New Yorker* -lehden haastattelussa, ettei kannabiksen käyttö ole vaarallisempaa kuin alkoholin juominen, ja esittänyt, että osavaltioiden pitäisi edetä kannabiksen laillistamissuunnitelmissaan. Keskustelun taustalla oli laillistamispäätös kahdessa Yhdysvaltain osavaltiossa, Coloradossa ja Washingtonissa.

Nyt kun Coloradon ja Washingtonin lisäksi myös Etelä-Amerikan Uruguay on laillistamassa kannabiksen, asetelma on aivan uudella tavalla kokeellinen ja konkreettinen: maailma seuraa nyt tarkkaan, miten kannabiksen käyttö ja muu päihdetilanne näissä kahdessa osavaltiossa ja Uruguayssa kehittyvät.

Keskeinen syy huumeepoliitiikan muuttumattomuuteen ympäri maailmaa on YK-järjestelmän piirissä yli 100 vuoden kuluessa punottu ja laajasti ratifioitu yleissopimuskudelmä, jolla huumausaineiksi luokiteltuja psykoaktiivisia aineita suitsitaan. Ilmassa on kuitenkin selvää turhautumista perinteisen, rikosoikeusvetoisen politiikan kyvyttömyyteen vähentää huumeiden tarjontaa ja niitä massiivisia sosiaalisia, terveydellisiä, taloudellisia ja oikeudellisia haittoja, joita huumeisiin liittyy. Varsinkin Etelä- ja Väli-Amerikassa huumebisnes horjuttaa jo kokonaisia valtioita. Myös länsimaissa huumerikollisuus on sietämättömän tuottoisa elinkeino.

*Global Commission on Drug Policy* (GCDP) -niminen vaikuttajaryhmä yrittää nyt avata huumausainepoliittikkaa globaaliin uudelleenarviointiin. Ryhmän keulakuva on YK:n ex-pääsihteeri Kofi Annan. Kaikkiaan tähän 22 hengen ryhmään kuuluu Annanin lisäksi sellaisia vaikuttajia kuin Javier Solana, Georgios Papandreou, George Schultz ja Thorvald Stoltenberg. Nimilista jatkuu ex-valtionpäämiehillä Brasiliasta, Chilestä, Kolumbiasta, Meksikosta, Puolasta, Portugalista ja Sveitsistä. Mukana on myös muun muassa tartuntatautiasiantuntijoita, bisnesväkeä (Richard Branson), taiteilijoita (Maria Vargas Llosa), ihmisoikeusaktivisteja ja kansainvälisen kaupan asiantuntijoita. GCDP ajaa huumausainekontrollin globaalia muutosta kohti näyttöön perustuvaa politiikkaa sekä terveyden ja sosiaalisten oikeuksien korostamista tehottoman ja haitallisen rankaisupoliitiikan sijaan. Syyskuussa ryhmä julkaisi uuden raportin *Taking Control: Pathways to Drug Policies that Work*. Siinä muun muassa ehdotetaan, että huumeiden käytön kriminalisoinnista luovutaan, käynnistetään erilaisia kokeiluja huumausaineiden ottamiseksi säänneltyjen markkinoiden piiriin ja pyritään näin rikollisorganisaatioiden vallan vähentämiseen. Ryhmän tähtäimessä on vuonna 2016 järjestettävä YK:n huumausaineita koskeva erityisistunto.

Suomen vakaasta tilanteesta katsoen huumausainepoliitikassa ei ole näkyvissä isoja muutoksia. Kansainvälistä keskustelua sen sijaan käydään suuristakin linjoista.